

УДК 37.015.311:[373.091.2+001.895]

І Методологія та історія педагогіки

Сібаров Станіслав Дмитрійович, аспірант, викладач в навчально-виховному комплексі «Школа гуманітарної праці» Херсонської обласної ради, м. Херсон, Україна. sibarow2014@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2328-8687

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "АВТОРСЬКА ШКОЛА" НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОЇ РЕТРОСПЕКТИВИ

Анотація. У цій статті аналізується поняття "авторська школа" на основі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду в контексті історичної ретроспективи. Дослідження спрямоване на встановлення та узагальнення ключових характеристик авторських шкіл, їхніх особливостей та впливу на культурний та мистецький розвиток.

Визначення поняття «авторська школа» формувалося під впливом різноманітних освітніх підходів та методологій як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів. Авторська школа – це освітній заклад, який відрізняється унікальною педагогічною концепцією, розробленою та впровадженою окремим педагогом або групою педагогів. Ці школи зазвичай мають власну навчальну програму, методи викладання та організацію навчального процесу, що відрізняються від загальноприйнятих стандартів.

В Україні та інших пострадянських країнах авторські школи стали поширеними у 1980-х роках. Вони виникли як відповідь на потребу в інноваціях та змінах в освітній системі, яка довгий час залишалася консервативною. Видатні педагоги, такі як Василь Сухомлинський та Шалва Амонашвілі, розробили унікальні методики, що включають елементи гуманістичного підходу, індивідуального підходу до учнів та інтеграції різних видів діяльності.

За кордоном поняття авторської школи теж має багатогранну історію. Наприклад, в Італії педагог Марія Монтесорі створила систему навчання, яка отримала всесвітнє визнання завдяки своїм принципам самостійного навчання дітей та розвитку їхньої творчості. В США Джон Дьюї став одним з піонерів прогресивної освіти, наголошуючи на важливості досвіду в навчанні та розвитку критичного мислення.

Важливим аспектом авторських шкіл є те, що вони можуть служити лабораторіями для педагогічних експериментів та нововведень. В таких школах часто впроваджуються нові освітні технології, методики та програми, які згодом можуть бути адаптовані й в інших навчальних закладах. Це сприяє загальному підвищенню якості освіти та розширенню педагогічного досвіду.

Одним із викликів для авторських шкіл є збереження своєї унікальності та індивідуальності в умовах стандартизації освіти. Це вимагає постійної роботи над оновленням навчальних програм, підвищенням кваліфікації вчителів та

підтримкою інноваційних підходів. Незважаючи на ці виклики, авторські школи продовжують відігравати важливу роль у розвитку освіти, демонструючи можливість успішної реалізації альтернативних освітніх моделей.

Результати дослідження: результати дослідження підтверджують, що авторські школи відіграли значну роль у розвитку мистецтва та культури як національному, так і світовому рівнях. Вони визначали стиль, техніку та естетику мистецтва свого часу, а їхні впливи можна відстежити через цілі епохи.

Ключові слова: авторська школа, мистецтво, культура, історична ретроспектива, вивчення.

DEFINITION OF THE CONCEPT "AUTHOR'S SCHOOL" BASED ON THE STUDY OF DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE IN THE CONTEXT OF HISTORICAL RETROSPECT

Stanislav Sibarov Dmitriyovych, Post-graduate student, teacher in education of the «School of Humanitarian Work» complex Kherson Regional Council, Kherson, Ukraine, sibarow2014@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2328-8687

Abstract: This article analyzes the concept of the "author's school" based on the study of domestic and foreign experiences in the context of historical retrospection. The research aims to establish and summarize the key characteristics of author's schools, their features, and their impact on cultural and artistic development.

The definition of the concept of an "author's school" was formed under the influence of various educational approaches and methodologies by both domestic and foreign educators. An author's school is an educational institution that stands out due to a unique pedagogical concept developed and implemented by an individual educator or a group of educators. These schools typically have their own curriculum, teaching methods, and organization of the educational process, which differ from generally accepted standards.

In Ukraine and other post-Soviet countries, author's schools became widespread in the 1980s. They emerged in response to the need for innovation and change in an educational system that had long remained conservative. Prominent educators such as Vasyl Sukhomlynsky and Shalva Amonashvili developed unique methodologies incorporating elements of a humanistic approach, individual approach to students, and integration of various activities.

Abroad, the concept of the author's school also has a multifaceted history. For instance, in Italy, educator Maria Montessori created a learning system that gained worldwide recognition for its principles of children's self-directed learning and creativity development. In the United States, John Dewey became one of the pioneers of progressive education, emphasizing the importance of experience in learning and the development of critical thinking

An important aspect of author's schools is that they can serve as laboratories for pedagogical experiments and innovations. These schools often implement new educational technologies, methods, and programs, which can later be adapted in other educational institutions. This contributes to the overall improvement of educational quality and the expansion of pedagogical experience.

One of the challenges for author's schools is maintaining their uniqueness and individuality in the face of educational standardization. This requires continuous work on updating curricula, enhancing teacher qualifications, and supporting innovative approaches. Despite these challenges, author's schools continue to play an important role in the development of education, demonstrating the potential for successful implementation of alternative educational models.

Results of the study: The results of the study confirm that artistic schools played a significant role in the development of art and culture at both national and global levels. They defined the style, technique, and aesthetics of art in their time, and their influences can be traced through entire epochs.

Keywords: author's school, art, culture, historical retrospective, study.

Постановка проблеми. Поняття "авторська школа" в освітній сфері діяльності, мистецтві та культурі вже давно привертає увагу дослідників. Однак, не завжди це поняття визначалося чітко та однозначно. У цій статті реалізована спроба розібратися у сутності та характеристиках авторських шкіл, вивчивши вітчизняний та зарубіжний досвід та проаналізувавши їхній вплив на розвиток мистецтва.

Аналіз наукових розвідок. Відомо, що авторські школи мали величезний вплив на формування стилю, техніки та естетики у мистецтві. Зарубіжний досвід, зокрема італійська Ренесансна школа чи голландська школа живопису, демонструє різноманітність підходів до мистецтва та його трансформацію від школи до школи. У вітчизняному контексті, українська школа живопису чи літературна школа відображають унікальні особливості та характерні риси національного мистецтва та культури.

Дослідження процесу розвитку авторських шкіл та їхньої методики привертали увагу численних науковців, серед яких І. М. Дичківська, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська, О. Є. Олексюк, А. Л. Ситченко, О. М. Пехота, Н. С. Побірченко, О. В. Сухомлинська, В. Г. Кузь, І. М. Мельник, О. Я. Савченко, М. П. Семенюк, С. О. Захаренко, Н. В. Орлова та інші. Автори розглядають теоретичні аспекти функціонування авторських шкіл, мету їх створення та особливості навчального процесу, які впливають на розвиток освітнього середовища, враховуючи досвід шкіл А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, О. А. Захаренка. Проте вважається, що для ефективного впровадження інноваційних підходів у сучасну практику необхідно провести ретельний аналіз та оцінку конкретних аспектів авторських шкіл в Україні.

Мета даного дослідження полягає у визначенні та узагальненні ключових характеристик авторських шкіл у контексті їхнього впливу на розвиток мистецтва

та культури, а також у встановленні спільних та відмінних рис у вітчизняному та зарубіжному досвіді.

Для реалізації мети розвідки необхідно розв'язати такі **науково-дослідницькі завдання дослідження**:

1. проаналізувати поняття "авторська школа" у зарубіжній та вітчизняній культурі.
2. вивчити основні характеристики відомих авторських шкіл у світовому мистецтві.
3. розглянути вплив авторських шкіл на формування мистецьких течій та стилів.
4. встановити спільні та відмінні риси між різними авторськими школами.

Для досягнення мети було використано сучасні наукові підходи (компетентнісний, синергетичний, парадигмальний, соціокультурний, технологічний) та **методи**: аналіз наукової літератури, в якій розкрито сутність визначення поняття «авторська школа» на основі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду в контексті історичної ретроспективи.

Результати дослідження. Результати дослідження підтверджують, що авторські школи відіграли значну роль у розвитку мистецтва та культури як національному, так і світовому рівнях. Вони визначали стиль, техніку та естетику мистецтва свого часу, а їхні впливи можна відстежити через цілі епохи.

Проаналізувавши наукову літературу, можна зробити висновок, що концепцію авторської школи слід розглядати в зв'язку з історичним контекстом. Вчені, як і зарубіжні, так і вітчизняні, вказують на те, що перші прояви авторських шкіл можна віднести до академії Платона, ліцею Арістотеля, академії Алкуніна, та інших закладів. Зокрема, педагогічні погляди С. Т. Шацького та А. С. Макаренка, хоча й не мали чіткого визначення авторської школи, але заслуговують на увагу як такі, що відображають творчі пошуки в навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. З появою нових соціально-політичних умов та культурних змін у другій половині ХХ століття, відбулося зростання кількості авторських шкіл і сформування відповідних понять. Важливим стимулом для розвитку цього явища стала зміна соціально-культурної та економічної ситуації, а також послаблення державного впливу на систему освіти [1].

Авторська школа, як живий організм, має здатність до самоорганізації та саморефлексії. Вона прагне досягати особистісних цілей кожної дитини, іноді вступаючи в суперечності з загальними офіційними установками. Такі школи зазвичай базуються на реформаційних ідеях стосовно цілей, методів та засобів навчання й виховання, активно використовуючи педагогічну рефлексію.

Авторські школи відзначалися тим, що вони втілювали у собі наступні функції:

1. Поширення гуманістичних цінностей та пріоритетів особистісно зорієнтованої педагогіки.
2. Забезпечення вищого рівня виховання, ґрунтованого на співробітництві й партнерстві, порівняно з традиційними школами.

3. Насичення навчально-виховного процесу обраними домінантними цінностями.
4. Створення основи для школи майбутнього.
5. Спрямованість на творчий пошук та професійне зростання.

У ході дослідження було встановлено, що часто терміни "інноваційна школа", "експериментальна школа" та "авторська школа" використовуються як синоніми. Проте варто відзначити, що кожен із цих термінів має своє власне смислове навантаження. У контексті даного дослідження ключовим є розуміння феномену авторської школи.

Наприклад, "Педагогічний словник" під редакцією Кун, Т.С. визначає авторську школу як експериментальний навчально-виховний заклад, де втілюється нова педагогічна система, розроблена конкретним педагогом чи творчим колективом. З іншого боку, "Український педагогічний словник" за редакцією Куном Т.С. визначає авторську школу як оригінальну систему, яка базується на широкому спектрі наукових знань та досвіду, і реалізується під керівництвом її автора (авторів) у конкретному навчально-виховному закладі [1].

Авторські школи представляють собою унікальні експериментальні простори у сфері освіти [1]. Вони відзначаються не лише відхиленням від звичайних підходів у шкільній практиці, але й активним критичним ставленням до існуючих методів навчання й виховання, а також розробкою та впровадженням новаторських методик. Однією з ключових особливостей авторських шкіл є те, що вони базуються на передбачуваному концептуальному проекті, розробленому заздалегідь (відсюди й назва "авторська школа"). Ці школи часто відомі за іменами їх засновників, такими як "школа В. О. Сухомлинського", "школа М. П. Гузика", "школа С. А. Макаренка", "школа О. М. Чумарної". Основний експеримент у рамках авторських шкіл полягає у виявленні нових завдань і змісту освіти, розробці нових методик навчання та виховання. Авторські школи є одним із типів експериментальних лабораторій у сфері освіти.

Аналіз різних підходів до розуміння концепції авторської школи дозволяє чітко визначити її сутність: це освітньо-виховний заклад, що ґрунтується на гуманістичних принципах, ідея заснування якого належить педагогові-творцю, що розробив власну концепцію розвитку школи, у центрі якої знаходиться тріада "дитина – вчитель – батьки", що забезпечує успішне функціонування і досягнення стабільних позитивних результатів. До сутності авторської школи також належить увага до поглядів її засновників: Усенова, Галимжанова; Сулейменова, Пірімбека; Мюурсепа, Пеетера [2, с.120].

Згадані вчені особливо наголошують на гуманістичній спрямованості авторських шкіл, на створенні оптимального навчального середовища, активній участі учнів, вчителів та батьків у навчально-виховному процесі та їхньому взаємодії з освітнім середовищем. Основні принципи роботи авторських шкіл відповідно до цих пріоритетних положень реалізували у свій час Биков В.Ю., Спирін О.М., Рамський Ю.С. Розглянемо основні принципи їхніх авторських підходів [3, с.14].

Гончаренко, С.У. визначив три основних принципи своєї педагогічної системи, які взаємопов'язані. По-перше, це праця, яка впливає на загальний добробут учнів (якість їжі, одягу, розваг та інше). Важливою є можливість вибору сфери діяльності для кожного, щоб кожен міг знайти справу за власним смаком. Крім того, важливо, щоб діти самі розпоряджалися результатами своєї праці. Це випливає з другого принципу - самоврядування. І, нарешті, третій принцип - колективна відповідальність, де вся група (загін) відповідає за провину одного [4, с.26].

Однак важливо відзначити, що колектив може зацікавитися дисципліною та покаранням її порушників лише у випадку, якщо від дисциплінованості кожного залежить загальний добробут всіх і якщо хлопці можуть брати участь у встановленні меж цієї дисципліни. Ми вважаємо, що освітні заклади Гончаренка, С.У. - це школи повноцінного розвитку особистості, які готують їх до реального життя з усіма його викликами та проблемами. Педагог ставить у центр виховання цінність праці, що особливо актуально у сучасному світі, коли свідомість молоді про значення праці значно зменшена [5].

Його педагогічну концепцію можна охарактеризувати так: по-перше, як оптимістичну (з пріоритетом майбутнього); по-друге, як соціально-особистісну (з фокусом на спільноті); і по-третє, як концепцію цілісного розвитку особистості (засновану на вольовій активності).

Євтух, В. стверджував, що на основі колективної трудової організації "вдалося створити міцну і дружню сім'ю і знайти цікаві й оригінальні форми внутрішньої організації". В основі виховання тут лежить не "логіка праці", а "логіка господарства", яке "повинне відрізнятися розвитком, потужністю, прибутковістю, веселим тоном". Отже, Євтух, В. вважав, що праця без напруження, без громадської та колективної турботи є неефективною у вихованні нових мотивацій поведінки. Педагог не уявляв трудового виховання поза залученням вихованців до активної та продуктивної праці, поза умовами виробництва [6, с.20].

Він був переконаним у тому, що "праця, яка не передбачає створення цінностей, не є позитивним елементом виховання". Основним принципом педагогічної системи М. Козубцова, Л.Ф. Мараховського є виховання в колективі. Вони розглядали колектив учнів як універсальний метод виховання, що дає можливість кожній окремій особистості розвивати свої здібності та зберігати індивідуальність. Педагог прагнув до того, щоб спілкування між педагогами та учнями базувалося на дружніх відносинах, повазі вчителя до особистості учня, вірі в його сили та можливості. Фактично, він всебічно розробив і практично реалізував принцип співпраці [7, с.61].

Суть педагогічної концепції Євтуха, В. полягає в акценті на взаємодії та співпраці між вчителями та учнями, які спільно формують єдиний педагогічний колектив. Він підкреслював важливість ролі директора школи як відповідальної фігури, уповноваженої державою. Гончаренко, С.У. розвинув ідею створення самоврядних виховних груп, які надавали можливості для розвитку особистості дитини та вияву її талантів. Його підхід базувався на принципах гуманізму,

поваги до гідності кожної особистості, взаєморозуміння між педагогом і учнем, та умінні знаходити підхід до кожної дитини з оптимізмом.

Обидва педагоги вбачали в колективі потужний інструмент виховання, залучаючи увагу до організаційної структури, співпраці та взаємовідносин у колективі, що вимагає відповідальності кожного за всіх і всіх за кожного. Однак обидва наголошували на обережному підході до впливу колективу на дітей, розуміючи їхню легку вразливість та потенційну негативну впливовість колективного середовища [6] [7, с.61].

У Павлиській школі виховний підхід не базувався на створенні ієрархічних структур, а зосереджувався на розвитку внутрішніх потенцій особистості, враховуючи потреби та внесок кожного учасника у колективне духовне життя. Один з головних методів виховання полягав у розвитку естетичного смаку, що починався з усвідомлення краси природи, проходив через мистецтво й призводив до осмислення вищої краси – краси людської діяльності та життя.

Школа в Павлиську, під керівництвом В. О. Сухомлинського, була спрямована на гуманістичні цінності, що надавала унікальні можливості для особистісного розвитку учнів та дорослих, сприяючи їхній творчій самореалізації. Основними рисами цієї школи були дружні відносини, активний пошук нового, створення сприятливого середовища для навчання та виховання, а також розвиток гідності, любові до Батьківщини та підтримки загальнолюдських цінностей.

Школа-комплекс № 3 у місті Южне, під керівництвом Миколи Петровича Гузика, спрямована на створення середовища, що сприяє особистісному розвитку молодого покоління. Школа має чотири різні підрозділи: загальноосвітню, мистецьку, спортивну та коледж. Це дозволяє кожному учневі розвивати свої інтереси та здібності, надаючи можливість вивчення мистецтва, спорту або навчання за спеціалізованими програмами. Також враховуються індивідуальні особливості та темп навчання кожного учня з ранніх етапів освіти.

У зв'язку з цим формуються три категорії навчальних груп: «В» - із високим (прискореним), «Б» - з нормальним темпом та «А» - зі зниженим темпом навчання. Індивідуалізація навчального процесу досягається шляхом організації такого розкладу, коли учні можуть закінчити вивчення матеріалу з певного предмета за будь-який клас протягом навчального року та безперервно переходити до наступного класу [8].

Диференціація навчального матеріалу за змістом здійснюється за допомогою трьох видів програм: базової, яка відповідає вимогам державного стандарту загальної середньої освіти; програми підвищеного рівня складності для обдарованих учнів; та персональних програм. Починаючи з 5 класу, учні можуть вибрати один із трьох напрямів навчання, які сприяють пріоритетному розвитку різних типів мислення (образного, логіко-абстрактного, зрівноваженого) за допомогою адаптації навчального матеріалу та організації індивідуальних та групових занять.

Крім основних шкіл, є також чотири освітні центри (Центр духовно-християнського виховання та розвитку дитини; Центр розвитку дітей зі

соціальним типом природних задатків таланту; Центр розвитку дітей з ручним типом природних задатків таланту; Центр розвитку дітей зі стратегічним типом природних ключових задатків таланту), які утворюють єдиний навчально-виховний комплекс. Навчально-виховна діяльність у "Авторській школі М. П. Гузика" спрямована на розвиток учнів з урахуванням їх власних потреб та стилів навчання, де учні мають можливість вибирати зміст, темп та рівень свого навчання.

Висновки. На підставі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду можна зробити висновок, що поняття "авторська школа" відображає складну систему мистецьких та культурних впливів, яка визначає розвиток мистецтва у різних історичних періодах та регіонах.

Авторська школа – це освітній заклад, чия діяльність базується на новаторській психолого-педагогічній концепції автора. Колективи педагогів авторських шкіл, під керівництвом їх засновників, розробляють і впроваджують інноваційні освітньо-виховні моделі, методи, форми, та засоби навчання та виховання, а також виконують та випробовують нові педагогічні системи та технології. Вони також здійснюють широкий спектр експериментальної діяльності.

Виникнення та розвиток авторських шкіл нерозривно пов'язані з актуальними потребами суспільства у покращенні освітньої практики та соціальному визнанні певних ідей щодо навчання та виховання молодого покоління.

Література:

1. Кун Т.С. Структура наукових революцій. Чикаго: Університет Чикаго, 1962. (О. Васильєв (Переклад)). Порт-Рояль, 2021.
2. Усенов, Галимжан; Сулейменов, Пірімбек; Мьюрсеп, Пеетер. Історія наукової школи З.А. Мансурова в Інституті проблем згоряння у Алмати, 2022. Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum, 10 (1), С. 104–125.
3. Биков В.Ю., Спірін О.М., Рамський Ю.С., Франчук В.М., Франчук Н.П., Яцишин А.В. Роль наукової школи академіка М.І. Жалдака в інформатизації середньої і вищої педагогічної освіти України. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017, С. 1–16.
4. Гончаренко, С.У. Наукові школи в педагогіці. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи, 2013. Том 6, С. 7–28.
5. Гончаренко, С.У. Наукові школи в педагогіці. Формування та розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи: збірник наукових праць, 2012.
6. Євтух. В.Б. Діяльність наукових шкіл у контексті евалюаційних парадигм. Еволюція: наукові, освітні, соціальні проекти, 2020. Том 4, С. 11–28.
7. М. Козубцов, Л.Ф. Мараховський. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, 2012. Вип. 20. С. 54-62.
8. Авторська школа. URL: <https://esu.com.ua/article-42479> (Дата звернення: 26.05.2024).

REFERENCES:

1. Kuhn, T.S. (1962). *Struktura naukovykh revoliutsii*. Chykaho: Universytet Chykaho [The Structure of Scientific Revolutions. Chicago: University of Chicago Press. (O. Vasilyev, Trans. 2021)]. Port-Royal [in English].
2. Usenov, Galymzhan; Suleimenov, Pirimbek; Mürsepp, Peeter (2022). *Istoriia naukovoï shkoly Z.A. Mansurova v Instytuti problem zghoriannia u Almaty* [History of the Scientific School of Z. A. Mansurov at the Institute of Combustion Problems in Almaty], 104-125. *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum* [in German].
3. Bykov V.Y., Spirin O.M., Ramskyj Y.S., Franchuk V.M., Franchuk N.P., Yacyshyn A.V. (2017). *Rol naukovoï shkoly akademika M.I. Zhaldaka v informatyzatsii serednoi i vyshchoi pedahohichnoi osvity Ukrainy. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia* [The Role of Academician M.I. Zhaldak's Scientific School in the Informatization of Secondary and Higher Pedagogical Education of Ukraine. Information Technologies and Teaching Aids], 1-16 [in Ukrainian].
4. Goncharenko, S.U. (2013). *Naukovi shkoly v pedahohitsi. Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy* [Scientific Schools in Pedagogy. Adult Education: Theory, Experience, Perspectives], (Vol. 6), 7–28 [in Ukrainian].
5. Goncharenko, S.U. (2012). *Naukovi shkoly v pedahohitsi. Formuvannia ta rozvytok naukovo-pedahohichnykh shkil: problemy, dosvid, perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats* [Scientific Schools in Pedagogy. Formation and Development of Scientific and Pedagogical Schools: Problems, Experience, Prospects: A Collection of Scientific Papers], [in Ukrainian].
6. Yevtukh, V. (2020). *Dialnist naukovykh shkil u konteksti evaliuatsiinykh paradyhm. Evoliutsiia: naukovi, osvitni, sotsialni proekty* [Activities of Scientific Schools in the Context of Evaluation Paradigms. Evaluation: Scientific, Educational, Social Projects] (Vol. 4), 11–28 [in Ukrainian].
7. M. Kozubtsov, L.F. Marakhovskyi (2012). *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka* [Bulletin of the Glukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko], (Vol. 20), 54–62 [in Ukrainian].
8. *Avtorska shkola* [Author's School]. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-42479> (Accessed: 26.05.2024) [in Ukrainian].